

Allsherjar- og menntamálanefnd
Nefndasviði Alþingis
Austurstræti 8-10
150 Reykjavík

Reykjavík, 29. október 2020

Efni: Umsögn BHM um frumvarp til laga um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna og frumvarp til laga um stjórnslu jafnréttismála á 151. löggjafarþingi.

Bandalag háskólamanna (BHM) hefur fengið til umsagnar frumvarp til laga um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna annars vegar og frumvarp til laga um stjórnslu jafnréttismála hins vegar. Frumvörpin eru lögð fram samhliða og því er skilað inn einni umsögn frá BHM um þau bæði.

BHM átti fulltrúa í fjórum starfshópum forsætisráðuneytisins sem unnu að heildarendurskoðun jafnréttislaganna á liðnum vetri. Bandalagið fagnar framkomnum frumvörpum, enda endurskoðun jafnréttisлага löngu tímabær, en telur þó ástæðu til að koma á framfæri eftirfarandi athugasemdum.

I. Frumvarp til laga um jafna stöðu og jafnan rétt kynjanna

BHM telur til bóta að skipta ákvæðum um vinnumarkað og launajafnrétti eins og þau eru í gildandi lögum niður í fleiri ákvæði með fyrirsögnum til skýringar. Það gefur einstaka efnisatriðum meira vægi og auðveldar lestur laganna, öllum til hagsbóta.

Gildissvið, markmið og orðskýringar – I. KAFLI

BHM styður þá breytingu að með kyni í lögum þessum sé átt við konur, karla og fólk með hlutlausu skráningu kyns í þjóðskrá nema annars sé sérstaklega getið (1.gr.). Telur BHM hana til bóta og í samræmi við lagabreytingar um kynrænt sjálfræði nr. 80/2019.

Í frumvarpinu er það nýmæli lagt til að fjölþætt mismunur er skilgreind og baráttan gegn henni gerð að einu meginmarkmiði þannig að hún verði óheimil (1. og 2. gr.). Þessa breytingu styður BHM og telur hana til bóta.

Réttindi og skyldur - II. KAFLI

Í frumvarpinu er áfram gerð tillaga um að lögin kveði á um jafnlaunavottun (7.gr.), sem var lögfest í júní 2017. BHM styður hana en leggur áherslu á að áfram skuli unnið að þróun staðalsins en hlé var gert á vinnu við hann vegna heildarendurskoðunar jafnréttislaganna. Hróður jafnlaunastaðalsins hefur borist víða um heim og stundum hefur mátt ætla að fullu jafnrétti væri náð á Íslandi. Í þessu ljósi er rétt að hafa í huga að innleiðingu jafnlaunavottunar, og nú jafnlaunastaðfestingar, á vinnumarkaði er ætlað að staðfesta að málefnaleg sjónarmið ráði við launaákvæðanir en hún er ekki trygging fyrir því að misrétti í launum kynjanna sé útrýmt. Fleiri og markvissari aðgerðir þarf til að útrýma kynbundnum launamun hér á landi og vinna gegn kynskiptingu vinnumarkaðarins.

Í frumvarpi þessu er áfram gert ráð fyrir þeim kosti að fámennari vinnustaðir geti öðlast svokallaða jafnlaunastaðfestingu í stað jafnlaunavottunar en ekki er lengur gerð krafa um að slíka leið sé samið í kjarasamningum. BHM styður breytinguna. Lagt er til að fyrirtæki og stofnanir þar sem 25-49 manns starfa að jafnaði á ársgrundvelli geti öðlast jafnlaunastaðfestingu hjá Jafnréttisstofu (8.gr.).

Markmið innleiðingar jafnlaunastaðals er að stuðla að launajafnrétti á vinnustöðum. Fámennari vinnustaðir hafa veigrað sér við að ráðast í gerð jafnlaunakerfis sem uppfyllir ákvæði jafnlaunastaðals og vottunar m.a. vegna kostnaðar og fyrirhafnar. Að mati BHM stígur löggjafinn skref í rétta átt til að ná markmiðum jafnlaunavottunarinnar með því að heimila fámennari vinnustöðum að gangast undir jafnlaunastaðfestingu í stað vottunar. Það auðveldar þeim vonandi að tileinka sér markmið jafnlaunavottunar og getur virkað sem hvati til að öðlast vottunina síðar meir.

Í frumvarpinu er ekki gert ráð fyrir að samtökum aðila vinnumarkaðarins sé falið að annast eftirlit með því að fyrirtæki og stofnanir þar sem starfa 25 eða fleiri að jafnaði á ársgrundvelli öðlist jafnlaunavottun eða jafnlaunastaðfestingu, líkt og kemur fram í 8.mgr. 19.gr. laga nr. 10/2008, um jafna stöðu og jafnan rétt kvenna og karla. Heldur er sú breyting lögð til að Jafnréttisstofa taki við fyrrgreindu eftirlitshlutverki. Eðlilegt er að stofnunin hafi eftirlit með þessum tilteknu ákvæðum laganna rétt eins og öðrum ákvæðum jafnréttislaga (9. og 10.gr.).

Að mati BHM er þessi tillögbreyting af hinu góða. Bandalagið leggur áherslu á að Jafnréttisstofu verði tryggðar nægar fjárheimildir svo að hún hafi burði til að gegna lögbundnu hlutverki sínu sem öflugur eftirlitsaðili og málsvari aðila vinnumarkaðarins. Þá er einnig nauðsynlegt að Jafnréttisstofa geti sinnt því mikilvæga eftirlitshlutverki að greina og meta hvort jafnlaunakerfi fyrirtækja og stofnana fari í bága við lög og kjarasamninga.

Í greinargerð með frumvarpinu segir að fjölga þurfi um eitt stöðugildi hjá Jafnréttisstofu vegna þessara nýju verkefna, sbr. 6. kafla hennar. BHM metur það svo að eitt stöðugildi til viðbótar sé lágmarksviðbót við mannafla Jafnréttisstofu enda mörg mikilvæg verkefni verið flutt til stofunnar á undanförunum árum og ljóst að fleiri bætast við verði frumvörpin sem er fjallar um að lögum.

Jafnréttisráð, jafnréttisþing, framkvæmdaáætlun í kynjajafnréttismálum o.fl. - IV. KAFLI

Fjallað var um hlutverk og starfsemi Jafnréttisráðs í einum starfshópnum fjögurra. Úr varð að forsætisráðuneytið tók að sér það verkefni að leggja til breytingar á ráðinu. Þær getur að líta í frumvarpinu.

Jafnréttisráð hefur það hlutverk að starfa í nánnum tengslum við Jafnréttisstofu og vera ráðherra og framkvæmdastjóra Jafnréttisstofu til ráðgjafar við faglega stefnumótun í málum er tengjast jafnrétti kynjanna, sem og að undirbúa jafnréttisþing í samráði við ráðherra, sbr. 9. gr. laga nr. 10/2008. Hér er lagt til að breyta þessu hlutverki ásamt því að fækka fulltrúum í ráðinu úr ellefu í sex (24.gr.). Í núgildandi lögum eiga samtök launafólks tvo fulltrúa í ráðinu en lagt er til að fækka þeim úr tveimur í einn. Samkvæmt frumvarpinu skal hlutverk ráðsins vera að standa fyrir markvissri umræðu um jafnrétti kynjanna þannig að stjórnvöldum sé á hverjum tíma ljóst hver þróun málaflokksins er, hver séu helstu nýmæli og hvort þörf sé sérstakra aðgerða á ákveðnum sviðum samfélagsins. Jafnframt skal Jafnréttisráð vera ráðherra til ráðgjafar við faglega stefnumótun í málum er tengjast jafnrétti kynjanna og eftirfylgni með framkvæmd hennar. Í núgildandi lögum er Jafnréttisráði falin fá hlutverk og enn færri í frumvarpi þessu. Í því ljósi leggur BHM til að Jafnréttisráð verði lagt niður í núverandi mynd.

Í frumvarpinu er lagt til að tvisvar á ári skuli Jafnréttisráð kalla saman samráðsvettvang um jafnrétti kynjanna með fulltrúum aðila vinnumarkaðarins, fræðasamfélagsins og félagasamtaka sem starfa á sviði kynjajafnréttis (24.gr.). Hlutverk vettvangsins er að vera ráðherra til ráðgjafar við faglega stefnumótun í málum er tengjast jafnrétti kynjanna og fylgjast með framkvæmd hennar. BHM leggur til að fyrrgreindur samráðsvettvangur taki við hlutverki Jafnréttisráðs. Fundi hans þyrfti að sjálfsögðu að undirbúa faglega og í samráði við fulltrúa vettvangsins en boðun væri höndum skrifstofu jafnréttismála í umboði

forsætisráðherra. Þar gæti skapast breið og góð umræða um stöðu jafnréttisbaráttunnar. Einnig er lagt til að samtök launafólks eigi einn fulltrúa hvert á nýja vettangnum. BHM ætti einn fulltrúa á samráðsvettvangnum, líkt og önnur heildarsamtök á vinnumarkaði.

Í frumvarpinu er lagt til að boðað verði til Jafnréttisþings annað hvert ár í stað þess að boða það innan árs frá alþingiskosningum (25.gr.). Er þetta gert til að tryggja að þingið verði haldið með reglubundnum hætti óháð alþingiskosningum. BHM styður breytinguna og telur nauðsynlegt að Jafnréttisþing sé haldið reglulega og þannig fjallað um jafnréttismál og hvatt til virkrar umræðu meðal almennings um þau mál sem efst eru á baugi í jafnréttisbaráttunni hverju sinni.

II. Frumvarp til laga um stjórnslu jafnréttismála

BHM er hlynnt þeirri breytingu að hafa skipulag stjórnslu jafnréttismála í einum lögum en ekki aðallega í lögum um jafnrétti kynja líkt og nú. Með breytingunni verða hlutverk Jafnréttisstofu og kærunefndar jafnréttismála skýrari. Jafnframt er framsetning lagagreina og kafla bætt þannig að auðveldara verður að að glöggva sig á efni laganna. Þá telur BHM þær breytingar sem lagðar eru til um kærunefnd jafnréttismála almennt jákvæðar og málaflöknum til hagsbóta.

BHM telur mikilvægt að skerpt verði á heimildum Jafnréttisstofu til að beita dagsektum til að knýja fram aðgerðir og viðbrögð eins og lagt er til í frumvarpinu. Þessa heimild hefur Jafnréttisstofa hingað til ekki nýtt en gera má ráð fyrir að beiting dagsekta verði raunhæfari við gildistöku nýrra laga. Bæði þar sem kærunefnd jafnréttismála er ætlað, þegar svo ber undir, að beina í úrskurðum sínum fyrir mælum um úrbætur til hlutaðeigandi aðila og vegna innleiðingar á jafnlaunavottun sé brestur þar á.

Virðingarfyllt
f.h. BHM,

*Andri Valur Ívarsson, lögmaður BHM
Karen Ósk Pétursdóttir, sérfræðingur BHM
Þórunn Sveinbjarnardóttir, formaður BHM*